

Fra Krig og Fred

Dansk Militærhistorisk Kommissions Tidsskrift
Nummer 2016

Artikel: Beretning om hjemtransporten i maj-juni 1945 til Oslo af de norske officerer i tysk krigsfangenskab

Forfatter: Harald Roesdahl

Praktiserende læge, Tandslet, Als (død 1994) ©

Søgeord: Norske officerer, krigsfangenskab, hjemtransport 1945, befrielsesfejringer i Oslo

Resumé:

Artiklen er en let redigeret beretning skrevet i 1985 på basis af dagbogsoptegnelser og illustreret med forfatterens fotos. Den beretter om hjemtransporten til Oslo i maj-juni 1945, gennem det krigshærgede Tyskland og tre besættelseszoner, af ca. 843 norske officerer, der havde været i tysk krigsfangenskab og var 'strandet' nær Leipzig. Beretningen slutter med en beskrivelse af folkefest og folkestemningen i Oslo 5.-7. juni. Denne transportopgave var den første af flere, som efter Befrielsen blev udført af dele af det transportkorps, som i krigens sidste tid havde hentet koncentrationslejr fanger til Danmark.

Beretning om hjemtransporten i maj-juni 1945 til Oslo af de norske officerer i tysk krigsfangenskab

Nedenstående er skrevet af Harald Roesdahl, praktiserende læge i Over Tandslet på Als i december 1985 på basis af hans dagbogsoptegnelser fra begivenhederne. Rejsen gennem det krigshærgede Tyskland og til det nyligt befriede Norge, og hjem til Danmark foregik 26. maj-10. juni 1945. Ca. 843 norske officerer blev bragt hjem.

Manuskriptet er renskrevet ordret af hans datter, Else Roesdahl. Dog er nogle afsnit samlet i større enheder, da mange var meget korte. Op-lagte stavfejl er rettet, nogle punktummer, kommaer og semikolonier er sat ind, hvor det letter læsningen, og nogle steder er mellemrum slettet eller indført. For overblikkets skyld er indsat nogle afsnits-overskrifter. Redaktionen har tillempet teksten til moderne retskrivning og indsat enkelte noter.

Harald Roesdahls fotos fra turen er overdraget til Forsvarsmuseet på Akershus i Oslo, hvorfra de blev stillet til rådighed for denne udgivelse. Billedteksterne er skrevet af redaktionen.

Harald Roesdahl deltog også i hjemtransporterne fra koncentrationslejrene og har skrevet herom i: Læge ved "De hvide busser" i foråret 1945, trykt i: *Dansk Medicinhistorisk Årbog* 1991, pp. 35-67. Artiklen er i let redigeret form også trykt i: *Als og Sundeved 1940-45*, red. Inge Adriansen & Henrik Skov Kristensen, (Sønderborg 1995), pp. 197-218.

Indledning og baggrund

Ved den Anden Verdenskrigs afslutning havde man i Danmark i nært samarbejde med Socialministeriet og Røde Kors fået organiseret et motoriseret, civilt transportkorps, som var uden lige i det krigshærgede Europa. Ved siden af forskellige transportenheder som ambulancer og store fiskebiler havde man rekvireret rutebiler fra hele Jylland, naturligvis alle gengasdrevne, for benzin var da kun at få i minimale mængder.

Med dette korps, og gennem nogen tid i strålende samarbejde med et svensk Røde Kors-detachement med benzindrevne biler, foretoges kortere og længere

Harald Roesdahl ca. 1945
(Privateje)

ekspeditioner til tugthuse og koncentrationslejre overalt i det på sammenbruddets rand værende tyske rige for der at hente norske og danske af tyskerne deporterede fanger.

Indsatsen kulminerede, efter det meste af det svenske mandskab var taget hjem, i dagene omkring 20. april 1945 med "De Hvide Busser"s fuldstændige evakuering af skandinaviske fanger fra opsamlings-koncentrationslejren Neuen-gamme beliggende en snes kilometer syd for Hamburg. Herunder indsattes under stort tidspres alt til rådighed stående rullende materiel, og flere tusinde fanger bragtes i løbet af et par døgn til Danmark.

Men aktionen fortsattes til krigens fuldstændige afslutning med evakueringen af kvindekonzentrationslejrene Neubrandenburg i Mecklenburg og Ravensbrück 90 km nord for Berlin. På trods af Nordtysklands tiltagende centrale stilling som krigsskueplads foregik det i forhold til det store antal reddede med et kun moderat tab af døde og sårede blandt såvel transporterede som transportmandskab.

Lederne af disse konvojer, som blev den gængse betegnelse for sådanne transportafdelinger, var meget kompetente og uforfærdede unge mænd, dels ministerielle tjenestemænd, dels nogle ingeniører, der var teknikere i enhver situation, også som bilreparatører, derudover læger, sygeplejersker og chauffører, på ambulancerne frivillige unge CB-folk¹ og på busserne ofte disses ejere eller faste erhvervschauffører.

---

1 CB var datidens forkortelse for Civilbeskyttelsestjenesten.

Efterhånden blev det et ganske fast samarbejdet team, hvis deltagere på afgørende punkter lærte at kende og stole på hinanden, som alle på bedst mulig måde søgte at gøre en personlig hjælpeindsats, og som gennem hurtigt voksende erfaring, flere gange under særdeles farefulde forhold, udviklede stor beslutningsdygtighed, hvorved de kunne klare uforudsete situationer, der så hyppigt opstod.

Ved krigsafslutningen, da opgaven med hjemtransport af kz-fanger var løst, hjemsendtes transportkorpsen, men flere gange måtte en større eller mindre del af det igen samles, for der var fortsat transportopgaver med at få de talrige grupper "displaced" krigsfanger, politiske fanger, flygtninge med flere "replaced" gennem et Europa med et totalt desorganiseret transportsystem, og af praktiske grunde blev det i begyndelsen det under krigen trænedes mandskab, som gennemførte disse ture.

Opgaven og organiseringen

Den første og samtidigt nok også den største af disse opgaver var hjemtransporten af de norske officerer, som havde været i krigsfangenskab i Tyskland.² Disse var i krigsfangelejren Luckenwalde³ 30 km syd for Berlin blevet befriet af russerne, som derefter havde villet bringe dem hjem.

Det skulle ske over Murmansk, og russerne var begyndt at transportere dem mod øst, men da de var nået til Liegnitz i Schlesien, mente russerne alligevel ikke, at denne vej var farbar, hvorfor de sendte besked til Norge om, at man kunne afhente officererne der. I Norge havde man ingen mulighed for selv at kunne hjemtransportere dem, hvorfor Danmark efter aftale straks påtog sig opgaven, der gennem det danske socialministerium gennemførtes af det tidligere så godt samarbejdede transportkorps.

Afgangen var sat til lørdag d. 26. maj, og den store kortege var samlet i Padborg, i alt 38 køretøjer, nu alle benzindrevne, hvoraf tre personbiler som førerbiler, resten var busser og fiskebiler, hvortil kom tre motorcykel-ordonnanser. Langt de fleste af deltagerne kendte hinanden fra tidligere ture og glædede sig over atter at ses.

Lederne var sekretær i Socialministeriet Finn Nielsen, sekretær i Udenrigsministeriet Bjarne Paulson, ingeniørerne Eiler Hansen, T.H. Konradi og Pontoppidan Sørensen, og af læger var der foruden mig kommet et par nye, Bang og Måløe, vist fra Seruminstittet, som skulle følges med konvojen på en del af vejen. En dansk-engelsk løjtnant Strømberg skulle være forbindelsesofficer gennem den

---

2 Omkring 1.500 norske officerer var blevet arresteret i august 1943, og heraf blev næsten 1.000 sendt til to lejre i det tysk besatte Polen. De blev senere overflyttet til Luckenwalde i Brandenburg. Nærmere herom i Knut Lindboe Spenning (red.): *I tysk krigsfangenskab*. Oslo 1950.

3 Luckenwalde i Brandenburg var en såkaldt stamlejr for krigsfanger af mange forskellige nationaliteter. Den havde betegnelsen Stalag III A. Den blev oprettet i efteråret 1939 til polske krigsfanger. I sommeren 1940 ankom 40.000 franske krigsfanger, der kom til at udgøre lejrens største fangegruppe. Den blev drevet efter bestemmelser i Genevekonventionen og Haager konventionen om landkrig.

Samlingen i Padborg i slutningen af maj 1945. (Foto Harald Roesdahl)

engelske zone, og desuden var der en dansk-russisk tolk, tidligere ansat i Store Nordiske Telegrafsekselskab. Det var omkring en måned siden, i krigens sidste dage, at vi sidst havde været i Tyskland, og kapitulationen lå imellem.

Gennem det krigshærgede Tyskland og den engelske zone

Vi startede ved middagstid og kørte den direkte vej til Hamburg ad den gamle, ofte med de glatte brosten "black cobbles" belagte, chausse fra 1856, som gik midt gennem landsbyer og byer, og som stadig var kantet af Frederik VII's markante milesten. Vejene var ikke som i krigens sidste tid fyldt med de ulykkelige flygtningeskarer eller små tyske militærtransporter for nordgående, men af masser af engelsk militær, som var den eneste motoriserede trafik, og vi så heller ikke demobiliserede, tyske soldater for sydgående. Kun så vi uforandret de sønderskudte og ofte udbrændte motorkøretøjer, militære og civile, som, efter at de var ødelagt af de engelske "Tief-fliegern", lavtgående engelske jagere, som terroriserede alle landeveje, blot var skubbet ned i landevejsgrøften og forladt der, nok flere køretøjer for hver kilometer.

Landsbyernes prangende hagekorsprydede nazi-monumenter var nu væltet eller på anden måde demoleret, og hvor der i en enkelt landsby havde været en veritabel tankspærring over landevejen med betonblokke, spanske ryttere og kun en snæver gennemkørselsåbning, foran hvilken der let kunne skubbes en svært lastet blokvogn, der stod parat, var alt nu ligeledes ryddet i grøfterne.

Flensborg var blevet bombet en af krigens sidste aftener, og antiluftskytset havde, synligt fra Danmark, skudt flere af de angribende engelske flyvemaskiner ned.

Holdt på en nordtysk brostensbelagt landevej. (Foto Harald Roesdahl)

En af dem stod stadig med næsen nedad i 1. sals højde i et antagelig tidligere 3-4 etager højt hus ved byens sydlige udkørsel.

Slesvig by var helt ubeskadiget, og i Rendsborg var der vist kun faldet en enkelt større bombe, som havde skadet en del huse i den nordlige del af byen.

Derimod var Neumünster svært beskadiget, navnlig i bymidten omkring banegården. Byen var som jernbaneknudepunkt i krigens sidste måned nok blevet bombarderet daglig. Det skete altid ved middagstid, vistnok af amerikanske maskiner, og når konvojerne mod Neuengamme passerede om eftermiddagen få timer senere, var gaderne jævnlig spærret af sammenstyrtede og endnu brændende huse, hvor folk gik og søgte efter pårørende og ejendele, og hvor store skilte forkyndte, at plyndring blev straffet med død.

I Hamburg, hvor man i slutningen af april havde lukket talrige tankspærringer i gaderne, hvilket bevirkede, at vi under den endelige evakuering af Neuengamme måtte tage den længere og dermed også farligere vej over Lübeck, var disse naturligvis også fjernede. Byen havde efter englændernes overgang af Elben overgivet sig og var således sluppet for et sidste ødelæggende blodbad. Men efter de store amerikanske (redaktionen: britiske) bombardementer allerede i 1942 med de efterfølgende frygtelige fladebrande, navnlig i de sydlige bydele Horn og Hamm, havde byen været en ruinby.

Fra få hundrede meter fra banegården, hvis store jernskelet var aldeles tomt for glas, var der ad Grosse Allee, nu Adenauer Allee, ad vejen mod Berlin en strækning på tre-fire km, hvor der over ruiner, så langt øjet rakte, kun ragede et enkelt,

Fra ødelagt tysk storby, muligvis Hamburg. (Foto Harald Roesdahl)

næsten spøgelsesagtigt, ubeskadiget smalt tre-fire etagers hus, ellers kun fabrikskorstene og halve kirketårne. Alt var sprængt eller brændt næsten til stue- eller kælderetagehøjde, og over talrige kælderindgange var der malet store sorte kors. Det syntes at være et helt folketomt område, men passerede man den samme strækning efter mørkets frembrud, sås alligevel jævnlige lys skinne ud fra kældrene, så nogle mennesker boede der altså.

Langs vejen, både på landet og i byerne, hang der ud af vist hvert eneste hus og fra hver lejlighed en større eller mindre stump hvidt tøj på en stang, så meget, at man forbavsedes, men det var nok gemt til lejligheden.

Vi overnattede i Bergedorf, en snes kilometer syd for Hamburg på en "Nagelfabrik", som ejedes af en nordmand. Her blev vi i form af nøgleringe, lommespejle og blyanter forsynet med reklamer for hans fabrik, der som andre produktive virksomheder lå uddøde hen; til gengæld fik han levnedsmiddelpakker, som han havde meget mere brug for.

Næste formiddag, om søndagen, smuttede Pontoppidan og jeg ud for at se, hvordan det stod til med den nærliggende Neuengamme kz-lejr. Lejrens store stenbygninger var ubeskadigede og havde været opsamlingssted for under krigen tvangsarbejdende russiske kvinder, som netop på det tidspunkt blev evakueret. De drog syngende af sted på engelske lastvogne svingende med deres røde flag. Vi så også lighuset, krematoriet og det vældige "skotøjsbjerg", fodtøj af alle tænkelige arter, som havde tilhørt fanger, der var døde, makabre minder fra rædselstiden. Lejren skulle nu bruges som interneringslejr for SS-folk.

Sandsynligvis fra grænsen mellem den britiske og den sovjetiske sektor. (Foto Harald Roesdahl)

Den russiske zone og Berlin – til Liegnitz i Schlesien

Konvojen skulle nu køre under norsk flag, da man mente, at russerne havde mere tillid til Norge end til Danmark, og vi fik yderligere en meget talende og gestikulerende norsk-russisk-engelsk kaptajn Bulukin som forbindelsesofficer til russerne. Desuden tilsluttede sig også den norske advokat Hjort⁴ og vor gamle ven, den uforfærdede norske sømandspræst i Hamburg, Conrad Vogt-Svendsen, i turens anledning i fineste marinekaptajnsuniform. Endelig fik konvojen tildelt en tysk ingeniøraftdeling bestående af 20-30 mand med brobygningsmateriale på lastvogne, og dem skulle vi få megen glæde af.

Vi fik først startet konvojen midt på eftermiddagen, og jeg kørte i den første førerbil sammen med Eiler Hansen og Finn Nielsen, bagerst kørte Konradi for at "samle op". Kortegen blev opstillet på landevejen omtrent ud for banegården i Bergedorf, men her fik vi af englænderne besked om, at det var uklogt at holde, for netop nu ville togene med de første vistnok 18.000 SS-folk til Neuengamme komme, og hvis der var nogen, der ikke makkede ret, blev de skudt.

Vi startede derfor hurtigt og kørte over Geesthacht til Lauenburg, hvor der

---

4 Johan Bernhard Hjort, norsk advokat, der havde været medgrundlægger af Quislings Nasjonal Samling, men senere havde brudt med partiet og i 1941 havde offentliggjort en artikel om, at Quisling havde begået statskup. Hjort blev arresteret og derpå med hele sin familie civilinterneret i Tyskland. Han var i slutningen af maj 1945 netop blevet løsladt efter en række forhør hos russerne.

Der lå mange slags affald i de tyske vejgrøfter, her tre ikke anvendte flybomber. (Foto Harald Roesdahl)

begge steder var svære artilleriødelæggelser efter englændernes overgang over Elben her. Den næste by, Boizenburg, en smuk gammel by, var derimod fuldstændig uden ødelæggelser, og det samme gjaldt Ludwigslust, den mecklenburgske hertugs residens, hvor landevejen gik lige forbi pladsen foran det fine slot, men hele denne slotsplads var fyldt med ensartede hvide kors. Nogle fortalte, at det var grave for koncentrationslejrfanger på evakueringsmarch, men sandsynligere var det vel, at der var soldatergrave; vi havde ikke lejlighed til at undersøge det.

Naturligvis havde de havarerede motorkøretøjer i grøfterne under ophold chaufførernes interesse, og nok "organiserede" de også en gang imellem derfra endnu brugelige dele, som det var vanskeligt at opdrive hjemme. Dette "genbrug" tog ingen anstød af undtagen Bjarne Paulson, som syntes at være bleven meget opskræmt deraf; han kaldte alt mandskab sammen på landevejen og stod selv ud på marken, hvor han holdt en let ophidset dundertale om, at disse biler "var allieret ejendom, og at tyveri derfra kunne bringe hele konvojen i fare". Talen blev mest modtaget med skuldertræk, for englænderne syntes at være totalt ligeglade med ragelset, og tyskerne havde foreløbig ingen chancer for at få motorkøretøjer.

Mellem Ludwigslust og Grabow lå demarkationslinjen mellem den engelske og den russiske zone. Englænderne var ligesom amerikanerne kommet for langt mod øst og måtte senere trække sig tilbage til den i Jalta-konferencen aftalte linje Lauenburg-Lübeck.

Efter de foreliggende oplysninger var det kun moderat tillid, man måtte nære til russerne. Inden overgangen til den russiske zone advaredes alle mod at bære

værdigenstande synligt, især mod at bære armbåndsure, de skulle i lommen, fotoapparater skulle bortgemmes og fyldepenne burde man ikke lade stikke frem. Det blev sagt, at den slags kunne de russiske soldater kun dårligt tåle at se. Desuden pålagdes det alle alvorligt, at man under ophold ikke måtte fjerne sig fra konvojen. Begge advarsler skulle vise sig velbegrundede.

Det første møde med russerne var nu helt strålende. Det var en fin solskinsaften, og efter grænseovergangen blev russerne budt cigaretter og vist også et par øl, alt var smil og glæde, da pludselig en forvirret buschauffør kom løbende med en stor fin krumsabel hængende over brystet; han havde givet en kosak en hel pakke cigaretter, og straks havde denne som kvittering taget sin prydsabel og hængt den på giveren. Gennem tolken blev den med cigaretterne inkommensurable gengave dog bragt tilbage til den tidligere ejer med mange tak for den smukke tanke.

Urene blev stillet en time tilbage, og vi så, at alle vejskilte på tysk var fjernet, de fandtes nu kun på russisk. De sønderskudte og udbrændte motorkøretøjer, og de var legio, var nu ikke længere skubbet i vejgrøften, hvilket ikke fremmede trafikikkerheden, selv om trafikken var meget sparsom, og overgivelsesflagene, som var stukket ud af vinduerne, var nu ikke længere hvide, men røde og på ingen måde færre; de fleste af dem havde nok haft en fortid som naziflag, hvori der jo indgik meget rødt.

Vi kørte hele natten og havde god hjælp af de dygtige tyske ingeniørsoldater. Ved hjælp af det medførte brobygningsmateriale fik de på udmærket vis etableret overgang over alle de sprængte broer, som i den russiske zone kun var nødtørfigt reparerede, og som slet ikke kunne tage konvojens store vogne. I hvert fald dette mandskab, som var krigsfanger i uniform, holdt sig altid meget nær op ad konvojen. De nød udgangsturen fra pigtrådsindhegningerne, og de blev også velforsynet med cigaretter og danske madpakker.

Hen på morgenen gjorde vi ophold på landevejen kort før Nauen, en snes kilometer fra Berlin, og fik nogle timers søvn. Vi blev holdende hele formiddagen, da Bjarne Paulson sammen med kaptajn Bulukin skulle ind til Berlin med forsyninger og se, hvordan det var gået det danske gesandtskab. Gesandten var rejst hjem i april, legationsråd Vincens Steensen-Leth og et par kontordamer var blevet tilbage, og de havde haft det ganske hårdt, også bortset fra bombardementerne. Portneren, der nu var den eneste tilbageblevne, boende i en kælder, fortalte, at gesandtskabet først var blevet plyndret af danske, derefter af tyske SS-folk, og da russerne var kommet, måtte legationsråden med armbåndsure m.m. frikøbe kontordamerne fra at blive voldtaget; endelig var de alle blevet taget med til Moskva.

I ventetiden hyggede vi andre os i det dejlige vejr ved konvojen. Langs landevejen var der huller, beregnet til "panzerfaust"-skytter, en enkelt mand med et bazookalignende, panserbrydende våben; nede i et af hullerne stak gennem et jordlag et ben op med en grå strømpe, støvlen var fjernet.

Et par hundrede meter fra vejen lå en granbevoksning; her var en chauffør gået ind og havde opdaget, at der lå mængder af søm, som var en mangelvare i Danmark, og som han havde forsynet sig med. Da han viste kollegerne sit fund,

Her efterladt en brugt Messerschmitt Me 163 raketjager. (Foto Harald Roesdahl)

ville tre andre også have del deri, og han skulle vise dem, hvor sømmene lå. Det varede imidlertid kun ganske kort tid, før de tre af chaufførerne kom strygende tilbage, virkelig for fuld fart, og stakåndede og oprevne berettede, at de alle fire inde i plantagen var blevet standset og truet af en pistolbevæbnet russisk soldat; de tre havde han ladet løbe, og det gjorde de virkelig, men den fjerde havde han beholdt.

Det varede dog kun yderligere et øjeblik, så kom også han, på strømpesokker, i mindst lige så hastigt løb som de andre og berettede som sin specielle oplevelse, at russeren ved hjælp af pistolen havde forklaret ham, at det kun var hans fine lange støvler, han ville have, og dem fik han altså hurtigt; de tre andre havde kun sko på. Den støvleløse chauffør fik så til sine spidsbukser et par sko, som vi havde opdaget i bagagerummet i vores vogn. De havde ligger fra krigens tid en månedstid tidligere og tilhørte i grunden prins Georg. Han havde haft dem på, da der ved Friedrichsruh engang var et "Tiefflieger"-angreb, og man reddede sig, så godt man kunne. Han var sprunget i en pansergrav, men den var fyldt med vand, som han var kommet til at stå i til knæene; dette uheld havde man bagefter haft megen moro af.

Da Bulukin var kommet tilbage fra Berlin og fik oplevelsen berettet, henvendte han sig til forbipasserende russiske officerer, men de sagde kun, at det måtte dreje sig om en "Vlassov-mand", for sådan opførte almindelige russiske soldater sig ikke. Vlassov var en af tyskerne tilfangetagen russisk general, der af russiske krigsfanger havde oprettet en armé, som kæmpede mod russerne. Disse havde nu ingen chancer, hverken i vest eller navnlig ikke i øst, og de angaves at strejfe rundt

Sovjetiske officerer fik en køretur i en af busserne. (Foto Harald Roesdahl)

som en slags røverbander. General Vlassov selv blev fanget og i 1946 henrettet i Tjekkoslaviet.

Vi startede igen ved middagstid, og allerede fra Nauen og videre gennem hele Berlin så vi de voldsomme bombardementsødelæggelser. I modsætning til i Hamburg, hvor disse var suppleret med store fladebrande, var de her i stedet suppleret med voldsomme artilleriødelæggelser, stadig ret friske, som gav et noget andet udseende. Mange steder var der oprydningsarbejder i gang. Disse udførtes kun af kvinder, invalider og gamle mænd, og et sted blev vi standset af russerne, fordi der skulle foretages sprængning. Almindeligvis blev der ikke forud for sprængningerne foretaget nogen advisering; dem måtte man åbenbart selv tage sig i vare for, og efter den nævnte sprængning lød der da også en del råben og skrigen.

En ung russisk officer, som jeg kom i snak med, mens vi ventede, pegede først på den enkelte stjerne på skulderstroppen i min gamle reservelægeuniform og sagde: "Major", hvortil jeg nikkede, for han kunne jo ikke vide, at man i den danske hær dengang ikke havde denne grad, og at min skulderstropstjerne kun var en lille trekantet sekondløjtnant-stjerne, altså den laveste officersgrad overhovedet. Derefter pegede han på mit Røde Kors-armbind og sagde: "Doktor", og så forklarede han, at han i formiddags også nær havde haft brug for en doktor, for sammen med to kammerater var han kommet spadserende, da der pludselig var sket en sprængning. Den ene af kammeraterne var blevet dræbt, den anden såret, og så demonstrerede han med et stort smil sine bukser, hvori der var flere huller efter sprængstykker.

Det oplivende moment i gadebilledet var de kvindelige russiske politibetjente,

Ruiner i Berlin med efterladenskaber fra kampene. (Foto Harald Roesdahl)

der dirigerede trafikken, som naturligvis kun bestod af russisk militær. De var lidt brede, men fikse og kvikke med to røde flag i hænderne og bøsse over skuldrene; vi overværede, at da en lastvognschauffør ikke rettede sig efter et signal, sprang betjenten lynhurtigt op på trinbrættet og daskede ham rigtig i hovedet, mens han grinende dukkede sig til alle tilskueres store moro.

Vi passerede Berlin gennem Charlottenburger Allee, Siegesallee, hvor alle sejrstatuerne havde fået hovedet slået af, til Brandenburger Tor, videre gennem Friedrichstrasse, hvor alt med Rigs-kancelliet i spidsen lå i ruiner. Overalt var der kæmpestore plakater med billeder af Stalin, Lenin, Marx og skaldede, russiske generaler; men stadig overlevede i enkelte viadukter og på lignende mindre påfaldende steder de slagtes manende med sort på betonvæggene malede ord som "Wenn du zurück gehst, marschierst du Tod durch Berlin".

Der var masser af omkørsler, før vi nåede ud på Berliner-ring og derfra til autobanen Cottbus-Breslau. Et sted fik vi tre unge russiske officerer, som stod og ventede på tilfældig transportmulighed, op at køre. De havde kaptajnsrang, tydelige mongolske træk, og den ene kunne en smule fransk.

De kiggede interesseret på alle de armbind, vi i turens anledning havde prydet os med, for sådanne sagdes at give prestige. En pegede på mit øverste, Røde Kors-armbindet, og sagde: "Doktor" og jeg nikkede. Det næste var et helt rødt armbind, og han sagde glad spørgende: "Kommunist?", hvortil jeg atter nikkede. Det sidste, det danske frihedskæmperarmbind, kendte de naturligvis ikke og spurgte, hvad det så betød. Jeg vidste ikke, hvad "Frihedskæmper" hed på fransk, men så faldt pludselig ordet "Partisan" mig ind. Det burde jeg nok ikke have sagt, for op

Plakat i Berlin med byens erobrere, Georgij Zjukov. (Foto Harald Roesdahl)

sprang de og var ved at knuse mig i omfavnelser og venskabstilkendegivelser: "Tovaritch! Tovaritch!"⁵ Jeg burde nok have tænkt på den forstærkningsgrad, der lå i oversættelsen fra vort mere stilfærdige dansk.

Vi kørte til lidt før Liegnitz, hvor vi af russerne fik at vide, at der var fare for overfald af Vlassov-folk, så pistolerne, som vi havde fået udleveret, var altså ikke blot til pynt, og den flinke pastor Vogt-Svendsen, med hvem jeg kørte i hans lille vogn, kendte realiteterne. Han havde sin pistol afsikret og var nok, som han selv sagde, ikke den, der i en given situation skød sidst. Vi sov alligevel i bilerne på autobanen og uden særlige oplevelser.

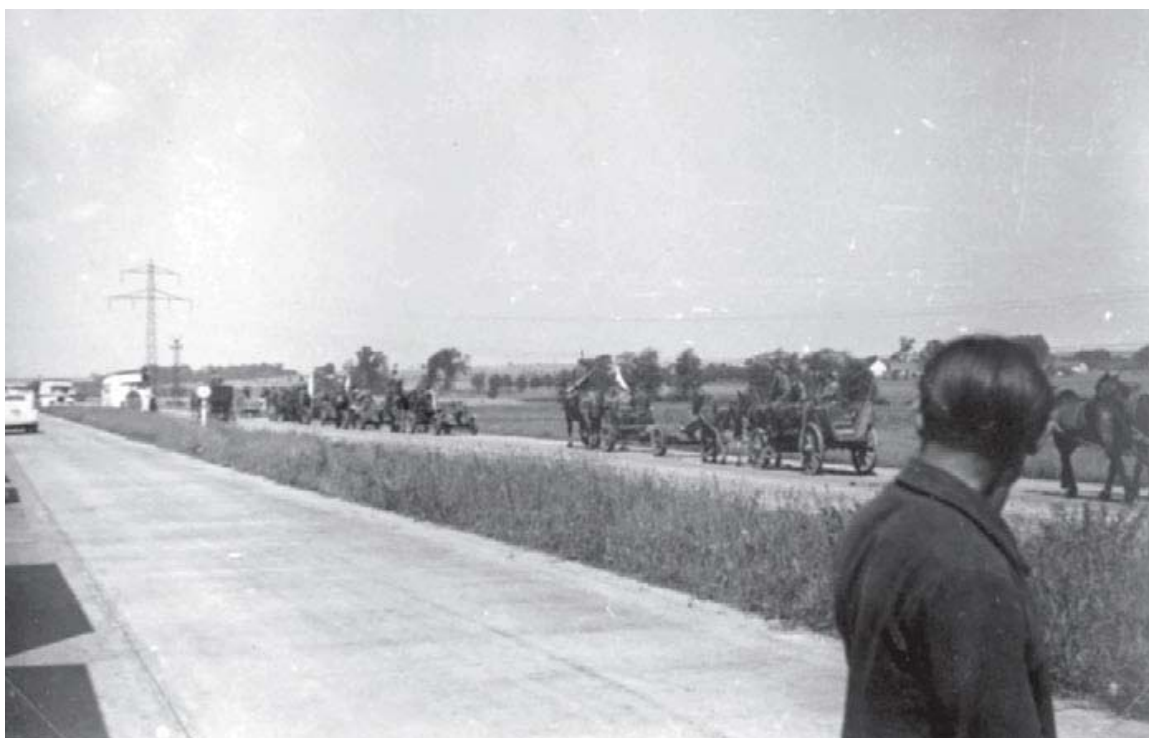
Da kaptajn Bulukin næste morgen, det var d. 29. maj, fik rekognosceret inde i byen, fik han at vide, at nordmændene slet ikke var der, men at de allerede d. 21. var sendt derfra til Torgau i Sachsen. Telegrafene havde fungeret ganske dårligt.

Fra Liegnitz til Torgau i Sachsen og den amerikanske zone

Det bestemtes, at Bulukin, Pontoppidan Sørensen, advokat Hjort og et par mere i en personbil skulle søge at nå Torgau direkte ad landeveje tværs på, mens konvojen skulle returnere ad autobanen gennem Schlesien og Spreewald de 172 km til Lübben, hvorfra en hovedvej, som sikkert var mere farbar, gik direkte til Torgau; ved Lübben skulle vi afvente de andre.

---

⁵ Kammerat på russisk.

Enhed fra den polske del af sovjethæren, generalløjtnant Zygmunt Berlings Første Polske Armé (Pierwsza Armia Wojska Polskiego), på motorvejen i forsommeren 1945. (Foto Harald Roesdahl)

Det var en dag med mange uheld, det var brændende varmt, kloraminvandet, vi havde med fra Danmark, smagte efterhånden forbandet, og øl var der for lidt af. Næsten alle de vejbroer, som førte over autobanen, var mere eller mindre sprængte og faldet ned på autobanen, og de nærmeste huse ved autobanen var ødelagte, nok mest ved brosprængningerne. Mange træer og skovstrækninger var ødelagt af artilleriild, specielt ved autobanens krydsning af Neissefloden, som i dag danner grænsen mellem Polen og Østtyskland, og hvor der havde været langvarige kampe. Men ødelæggelserne i dette spredt beboede område var dog for intet at regne mod de ødelæggelser mellem Arnhem og Nijmegen i Holland, jeg så senere på året.

Et ejendommeligt syn havde vi, da vi så en lang kortege af hestetrukne køretøjer med soldater, arbejdsvogne til de menige og karosser til de finere. De var i brune uniformer og havde de for den polske hær karakteristiske kasketter med firkantet puld, hvor en spids vendte fremefter; de bevægede sig i meget langsomt tempo mod vest, men hvad de repræsenterede, eller hvad de skulle, fik vi intet svar på. Det var en fuldstændig parodi på en militærafdeling lige efter afslutningen af en motoriseret krig.

Det blev over midnat, inden vi nåede frem. Under hensyn til overfaldsfaren parkerede vi nær en russisk militærforlægning uden for byen [Lübben], og vi blev vel modtaget af den russiske kommandant; ved et sammentømret fjælebord bød han velkommen med et ølglass vodka, som satte halsen i en brand, som alle,

efterlignende russeren, øjeblikkelig søgte at slukke med et til lejligheden ved siden af stående stort glas vand.

Tidlig på natten vendte Bulukin og Pontoppidan tilbage med angivelig helt sikre oplysninger om, at nordmændene var ført over i den amerikanske zone. Kort tid efter havde Pontoppidan en ubehagelig oplevelse. Han var alene, vist undervejs til et toilet, da han blev antastet af en russisk sergent, som under trusler med den trukne pistol afkrævede ham hans armbåndsur. Pontoppidan gjorde naturligvis straks bagefter anskrig, der blev stor opstandelse, sergenten blev fundet og måtte tilbagelevere uret. Han blev derefter under vagt stillet for kommandanten, som i ophidset tone sagde en masse til ham, noget vi ikke forstod, men tolken fortalte, at kommandanten havde sagt, at nu kunne sergenten godt gå ud og grave sin grav, for han ville straks komme i den; efter sergentens blegnende udseende kunne det godt se ud, som om han selv troede på det.

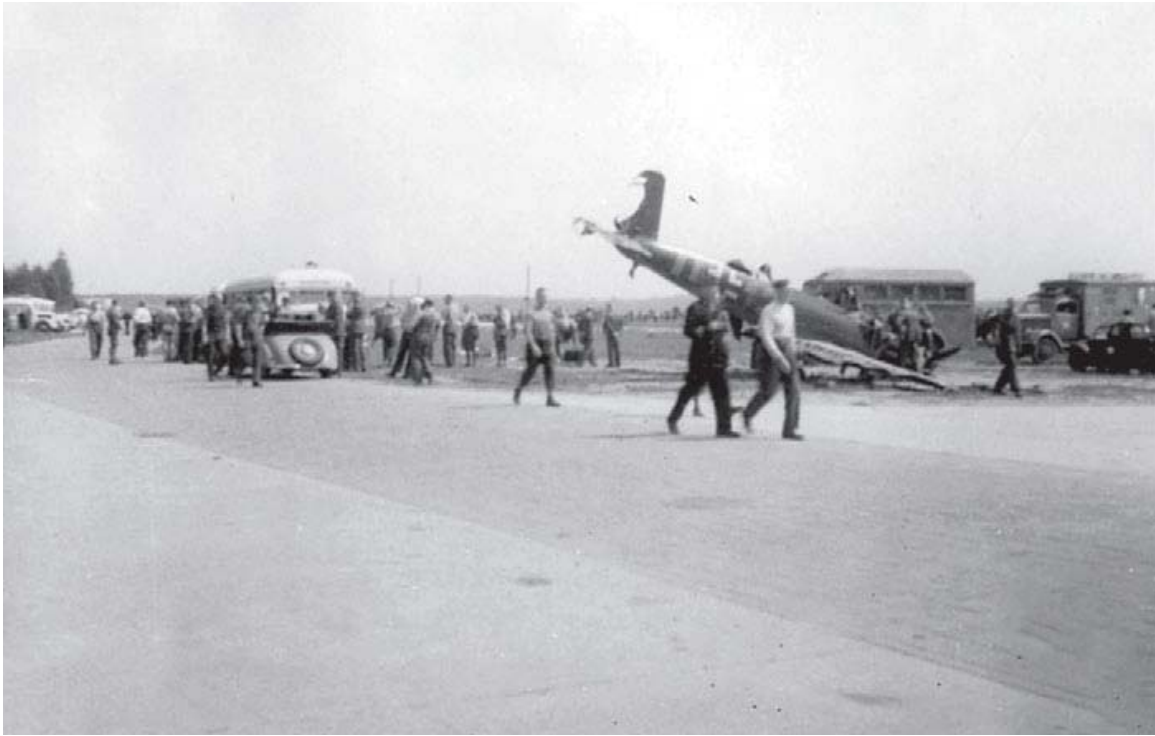
Dagen startede med kompetencestridigheder mellem danskerne og den koleriske Bulukin, en strid, som blev bilagt af den af alle respekterede pastor Vogt-Svendsen, og det blev en ualmindelig smuk tur ad landevejen midt gennem byer og landsbyer til Torgau.

Luckow var den første middelstore ubombede by, vi så. Vi standsede og fik frisk vand hos en ældre tysk bonde, som fortalte, at lige efter russernes ankomst havde forholdene været forfærdelige med plyndring og voldtægt, men at der nu var mere orden i tingene. Et andet sted talte vi ved landevejen med nogle ældre bondekoner, men da der også standsede nogle unge russiske soldater, løb konerne straks over marken tilbage til deres gårde. Russerne gav gennem tolken udtryk for deres indignerede forbavselse over, at de tyske kvinder ikke ville have noget med dem at gøre, for kvindernes mænd var jo som soldater, og vel nu som krigsfanger alligevel ikke hjemme. Det sagdes senere, at de russiske soldater under hele krigen overhovedet ikke havde haft hjemmeforlov.

Vi kørte natten igennem og gjorde holdt i udkanten af Torgau ud for nogle pæne rækkehuse med en lille forhav. Finn Nielsen og jeg var lige færdig med morgenbarberingen i det kolde medbragte vand og skulle i den fine morgen til at tænde en cigaret, da en pæn russisk soldat ville passere os. Finn Nielsen bød ham en cigaret af pakken, han havde i hånden; soldaten tog cigaretten og stirrede et øjeblik forbavset på ham, hvorefter han drejede 90 grader rundt, gik i samme tempo gennem forhaven ind i det rækkehus, vi holdt ud for, kom et øjeblik efter ud med en blomstervase med vand og blomster i, som han overrakte Finn Nielsen, hvorefter han fortsatte sin vej uden at fortrække en mine. Den helt overraskende gave prydede bilen på resten af turen, og i hvert fald vasen har Finn Nielsen stadig som et karakteristisk minde fra en tur fyldt med overraskelser.

Elben passerede vi ad den delvist rekonstruerede bro fra det kendte billede, hvorpå en russisk og en amerikansk soldat for første gang rækker hinanden hånden. General Patton havde imidlertid haft for megen fart på og havde straks trukket sig tilbage bag floden Mulde, en biflod til Elben, hvor der var overgang ved byen Eilenburg, ca. 30 km fra Torgau; senere måtte amerikanerne jo til tyskernes

Fra flyvepladsen Polask, hvor man endelig mødte de norske officer. (Foto Harald Roesdahl)

fortvivlelse tilbagegive hele Sachsen til russerne. Afskedsindtrykket fra den russiske zone var et stort skilt ved flodbredden, hvor der med store bagvendte bogstaver stod "Welcome".

Efter overgangen til den amerikanske zone følte hele konvojen det næsten som at være kommet hjem efter de 4-5 begivenhedsrige og lidt utrygge døgn hos russerne. Vi talte med de amerikanske soldater, som lå i vagtstillinger et stykke fra broen og spurgte dem, om de tit var ovre at hilse på russerne. Det var de ikke, for hvis de kom på broen, så skød russerne. "Men hvis russerne vil over at besøge Jer?" "Ja, så skyder vi", svarede amerikanerne – og datoen var kun d. 31. maj 1945, mindre end en måned efter den fælles fjendes kapitulation.

Undervejs til Danmark med de norske officerer.

Knap en snes kilometer fra Mulde nåede vi endelig de eftersøgte norske officerer på en flyveplads, Polask, uden for Leipzig. De var ankommet til denne lejr to-tre dage tidligere efter en eventyrlig transport med russiske biler fra Luckenwalde til Liegnitz og derfra retur hertil. Efter overvindelsen af alle de mange vanskeligheder var stemningen naturligvis meget høj hos både dem og os.

På selve flyvepladsen stod der masser af mere eller mindre ødelagte tyske flyvemaskiner, endog eksempler på tyske jetmaskiner, som dog vist ikke havde været rigtig i luften på grund af brændstofmangel. Herfra tog vor gode ven ingeniør Pontoppidan sammen med Bjarne Paulson og bl.a. de to læger fra København over Leipzig mod syd for at opspore "displaced" danskere.

Alle de, vistnok 843, norske officerer var i deres uniformer og så godt ud, kun et par stykker havde spor efter friske læsioner, så der blev ikke brug for ambulancer, men det kom til at knibe med pladsen, hvilket alle naturligvis tog i stiv arm. Nordmændene inddelte sig på officersvis efter rang med de højeste officerer i busserne og fra kaptajn og nedefter i fiskebilerne. Inden mørket faldt på, og det begyndte at småregne, nåede vi ad autobanen til Halle og derfra ad landevejen mod Magdeburg.

Ved Bernburg – eller var det ved Nienburg – havde vi efter besværlige omkørsler i mørke, regn og et meget fedtet føre en overordentlig vanskelig og ganske farlig flodovergang, hvor en nødbro var bygget af H-jern på pontoner med ned- og opkørsel ad stejle lerede flodskrænter, men med hjælp af vore tyske ingeniørsoldater, og kun ved deres meget dygtige indsats, lykkedes det virkelig i løbet af nogle timer at få alle de tunge biler uskadet over denne sidste alvorlige trafikhindring.

Videre over Magdeburg, som også var overordentlig medtaget, ikke blot af bombardementer, men tillige af både artilleri- og håndvåben, noget som igen gav et specielt udseende. Byen var først indtaget af amerikanerne, som blev slået tilbage af et SS-regiment, hvorefter amerikanerne for anden gang endelig indtog den.

Turen gik nu glat ad autobanen til Braunschweig, derfra ad landevejen over Celle og over Elben i Hamburg til vort tidligere natlogi i Bergedorf. Men chaufførerne var efterhånden godt trætte, noget som er meget farligt, og som det er blandt konvojlægens vigtigste opgaver at holde øje med; de fik efter behov kaffe eller det dengang uskadelige mecodrin for at holde sig vågne. Jeg kørte i den bagerste personbil sammen med ingeniør Konradi, og vi hyggede os blandt andet med at plukke dejlige modne kirsebær fra landevejstræerne.

Der var voldsom militærtrafik mod Hamburg, og på broen over Elben torpederede en kampvogn en af vore fiskebiler og ødelagde to fælg med gummi, ting, som ville være vanskelige at få erstattet i Danmark. Men englænderne var flinke, fiskebilen måtte blive holdende, mens Konradi kørte med kampvognen til englændernes depot og der fik erstatning for det ødelagte.

På “Nagel-fabrikken” spiste nogle af os middag, naturligvis af vore medbragte pakker, hos direktøren, og oberst Hatledal, den ældste af de norske officerer, og pastor Vogt-Svendsen holdt hjertelige taler, som Finn Nielsen kvitterede for. Vi fire sov i senge, alle de andre i bilerne eller i det fri.

Næste formiddag, fredag d. 1. juni, var jeg på det danske alderdomshjem Stift Rosenborg i udkanten af Bergedorf, hvor vi engang under evakueringen af Neuengamme havde været indkvarteret, for at tilse en af vore motorcykel-ordonnanser, som på nedturen var styrtet og havde fået en hjernerystelse, så han ikke kunne komme med længere.

Konvojen blev nu forøget med rekvirerede tyske biler, og endelig midt på eftermiddagen kunne vi starte på hjemturens sidste etape. Konradi og jeg var et ærinde på generalkonsulatet på Mittelweg i Hamburg, hvor vi også hilste på minister Yde, men nu uden den “Heil Hitler”-hilsen, som han havde givet os den første gang, vi så ham ude på Stift Rosenborg. En sekretær gav os den interessante

oplysning, at det tyske militær i den grad havde misbrugt Røde Kors-mærket, mens vi lå i Friedrichsruh, at gauleiter Kaufmann⁶ i Hamburg både i pressen og i radioen på det kraftigste havde påtalt det. Det gav os i nogen grad forklaringen på de engelske jageres tiltagende bevågenhed, mens vi lå der.

I Danmark

Hjemturen gik glat trods den stadig intense engelske militærtrafik, og vi nåede grænsen ved mørkets frembrud kl. 21. Indkvarteringen foregik på både karantænestationen i Kruså og på den i Padborg, og her opløstes konvojen.

Vi blev modtaget af departementschef H.H. Koch fra Socialministeriet og af overlæge Juel-Henningsen fra Statens Seruminstitut. De spurgte mig, om jeg sammen med dr. Hans Lorenzen, Bov, ville tage videre med officererne til Oslo, en tur, der nok ville blive en oplevelse, og som der i øvrigt havde meldt sig mange læger til.

Jeg telefonerede til min kone⁷ og fortalte om den overståede og om den evt. forestående tur, og til trods for, at hun havde haft travlt, og børnene havde været syge, var hun parat til at klare vores praksis alene i endnu en uge, for at jeg kunne fortsætte – og det blev på en rejse af en helt anden art end alle de tidligere.

Den videre transport skulle foregå med tog fra Padborg til Aarhus og derfra med skib til Oslo. Det blev igen en meget smuk tur i den dejlige forsommer 1945, noget der yderligere forhøjede stemningen hos de mere udhvilede nordmænd, og nu var der endelig lejlighed til længere samtaler under rolige forhold. En oberst, Johs. Schiøtz, som var militærhistoriker, spurgte mig om en slægtning, en norsk frivillig læge, som døde på lazarettet i Augustenborg i 1864, noget jeg godt kunne oplyse ham om, og det blev indledningen til et længere bekendtskabsforhold.

I Fredericia var der modtagelse på banegården med opmarcheret militær og frihedskæmpere, og efter ankomsten til Aarhus kl. 18 var der af Aarhus by og Norgeshjælpen arrangeret et festligt samvær i Aarhus-hallen, som nordmændene var overordentlig rørte over.

Med skib til Oslo

Kl. 22 afsejlede transportflåden, som bestod af de to små DFDS-ruteskibe “Melchior” og “Cimbria” samt af den store isbryder-storebæltfærge “Holger Danske”. Kommandørkaptajn Kai Hammerich var chef for det hele, og hans svigersøn Johs. Thyssen fortalte mig, at han var “lægelig leder”. Thyssen var ombord på

---

6 Karl Kaufmann var fra 1929 til 1945 nationalsocialistisk Gauleiter i Hamburg og fra 1933 til 1945 tillige Reichsstatthalter sammesteds.

7 Nanna Roesdahl, født Refslund Thomsen, drev lægepraksis sammen med sin mand i Tandslet på Als.

En af sygeplejerskerne sammen med nogle af de norske officerer under transporten.
(Foto Harald Roesdahl)

“Melchior”, og Lorenzen var på “Cimbria”; på disse skibe var der køjer til alle, og her var de højeste officerer.

Sammen med overlæge Lehmann fra København, et par norske læger og sygeplejersker, deraf den søde og fortrinlige oversygeplejerske frøken Bro, som vi havde haft et strålende samarbejde med ved grænsen, var jeg på “Holger Danske”, som førtes af den gæve og berømte kaptajn Jørgensen, der under krigen under tur fra København til Helsingør havde ført færgen ud af de ledsagende tyskeres rækkevidde til Sverige.

På dette skib var der ikke mange køjer, og de 550 yngste officerer, mest løjtnanter og fændrikker, måtte klare sig med tæpper, hvilket heller ikke voldte problemer. De var under kommando af oberst Willoch, hvis bror havde været chef for det lille kystbevogtningskib “Tordenskiold”, der under invasionen af Norge havde åbnet ild mod den tyske flåde, og som derefter straks var blevet skudt ned.

På grund af minefaren gik vi langs Sjællands kyst, videre op gennem den svenske skærgård, og i det blikstille vejr var det virkelig som en postkortskøn turistejse. Dagen gik mest med lægeundersøgelser af passagererne, men også med at lytte til deres beretninger. De havde været i tysk krigsfangenskab i to-tre år, først vist i Posen, derefter i Luckenwalde, og der havde de haft det ganske godt. De skulle som officerer ikke arbejde, og på grund af de danske Røde Kors pakker havde de også haft nok at spise. Helbredstilstanden havde hele tiden været absolut god, og de havde kun haft et enkelt dødsfald, vistnok af mavekræft. De havde også haft det rimelig frit med et vist forhold til den omboende befolkning.

De frigivne norske officerer på Holger Danskes båddæk ved indsejlingen til Oslo.
(Foto Harald Roesdahl)

Da de blev befriet af russerne, skete det med bram og brask; russerne åbnede ikke porten til lejren, men kørte direkte igennem den med en kampvogn. Den ekstra frihed, som nordmændene havde glædet sig til, blev dog ikke til noget, for selv om Rusland og Norge var allierede, blev nordmændene betragtet med en vis mistro. Interneringen blev snarest skrappere, så den første jubel blev hurtigt noget dæmpet, og nogle skygger faldt der. En ung officer fortalte, at han under sine udgangsture havde haft forbindelse med en tysk ingeniørfamilie, der havde to 18-19-årige døtre; kort tid efter russernes ankomst fik han at vide, at hele familien efter voldtægt og anden fornedrelse havde begået selvmord.

Endelig ville russerne bringe nordmændene hjem, og det skulle altså ske over Murmansk. De blev transporteret i små "utility-cars" med plads til seks-otte personer på to længdegående sæder bag førerhuset. Chaufførerne var angivelig alle stangdrukne og kørte som gale, og det lykkedes også en at komme ind i en for snæver del af en af de talrige trekantåbninger, som blev dannet, når en bropille sprængtes bort under en brooverføring, og den ene ende faldt ned. Nogle nordmænd kom herved til skade, blandt andet fik en revet en skulder af led. Men ved Liegnitz blev også russerne trætte af turen og bragte nordmændene tilbage og lige over grænsen til den amerikanske zone.

En kaptajn fortalte, at han på denne tur havde haft en barsk oplevelse, som virkelig havde rystet hans sjæl. Et sted, hvor der ved en gård nær ved vejen gik en lyshåret ung pige, havde chaufføren hugget bremsen i, var løbet over til gården og med sin pistol truet den rædselsslagne pige baglæns ind i huset; en snes minut-

ter senere var han glædestrålende vendt tilbage til bilen og havde fortalt, at han havde voldtaget hende. Og det havde de seks voksne mænd, officerer, altså siddet magtesløse og bivånet. Ældre officerer fortalte, at mange af de yngre efter deres oplevelser havde forandret deres positive syn på russerne til et meget negativt.

Næste morgen, d. 4. juni, var det ved indsejlingen til Oslo gråvejrs med støvregn, og ankomstspændingen prægede tydeligt vore passagerer. Modtagelsen var heller ikke festlig trods telegrafisk besked om, når vi ville fortøje. Der var ingen officials eller velkomsttaler, kun en del pårørende, og den forventningsfulde stemning på skibene var slået helt om svarende til gråvejret.

I Oslo – og folkefester 5.-7. juni

Nogen tid efter, at alle officererne var gået fra borde, kom general Ruge ombord for at give et håndtryk og takke for den danske indsats. Han var en grå, lidt trist udseende mand uden udstråling; han havde også været i Luckenwalde, men var som den eneste af russerne bragt hjem over Moskva og den omtalte rute over Murmansk.

Da jeg hen på formiddagen alene gik ned fra skibet, havde jeg en meget gripende oplevelse. To damer, en ældre og en yngre, som passerede på kajen i nogen afstand fra skibet, standsede et øjeblik og talte sammen, hvorefter de stiledede mod mig, greb mine hænder og sagde: “De er dansker, uden Deres hjælp havde vi under krigen sultet og ikke kunnet klare os; vil De fra os i Norge hilse hjemme og takke for det”. Jeg var målløs og kunne kun fremstamme noget om, at den, der gav af sin overflod, tilkom der ingen tak.

I de norske butikker var der intet fornuftigt at købe for en dansker, og på restauranterne kunne man kun få én slags kaffe uden noget til. Om aftenen kom nogle højere officerer tilbage til skibet og fik en drink hos kaptajn Jørgensen; de var meget desillusionerede og fortalte, at kampen nu stod mellem de officerer, som havde været i England, de der havde været under jorden, og de der havde været i Sverige. De var alle straks efter krigens ophør vendt tilbage, og dem fra England spillede den største rolle. De selv var kommet for sent, de følte sig helt sat uden for og ville nu gå over i civilt erhverv. Jeg traf dog senere den ene som chef for de norske besættelsestropper i Tyskland.

Den næste dag, d. 5. juni, strålede solen atter, og den dag blev Danmark og alt, der var dansk, hyldet over alle grænser. Straks om morgenen kom “russerne”, dem der senere på måneden skulle blive studenter, med deres røde huer på kajen. Der blev holdt taler, og de blev inviteret om bord til en improviseret reception på “Holger Danske”, så der blev straks høj stemning. Om eftermiddagen var der folkeoptog gennem Karl Johan med titusindvis af deltagere; jeg synes aldrig, jeg har set en gade så tæt pakket, selv ikke på Strøget en børnehjælpsdag.

Sammen med et par unge styrmænd fra skibet kom jeg lidt sent, efter at optoget var i fuld gang. Vi ville over på den anden side af gaden til de andre danske på Grand Hotel (eller var det Bristol?), hvor den danske gesandt Kruse og admi-

Fra festlighederne i Oslo. (Foto Harald Roesdahl)

ralinde Hammerich⁸ på en altan fik tildelt hyldesten. Men vi opgav det på grund af menneskemængden, indtil en person råbte, at der var tre danske officerer, der skulle over gaden. Så skiltes folkemængden på samme måde, som jeg forestiller mig, at vandene skiltes for Moses, da han gik over Det røde Hav, og vi kunne hilsende under smil og ovationer krydse gaden.

Vi blev vel modtaget på Grand, jeg tror, det var af den tjekkiske gesandt, som havde en suite med balkon til gaden lige over danskernes, og herfra kunne vi rigtig overse optøget. Mange var i festlige nationaldragter, og der blev frembåret en masse hyldesttransparenter, "Grinifangerne hilser Danmark", "Jordemoreleverne hilser Danmark", "De frie norske Tysklands-fanger hilser det frie Danmark", "Danmark, Danmark, du er knuppen, tusind tak for havresuppen", osv.; alt hvad der var dansk var topfint, og der blev sunget norske og danske nationale sange. Den dag hørte jeg for første gang sangen om "Norge i rødt, hvidt og blå". Derefter var der festgudstjeneste med kronprins Olav i Frelserkirken, og det fortsatte med festforestilling i Nationalteatret, hvor Collet Vogts skuespil "Therese" opførtes, fremragende spillet.

Da vi opfyldt af festlige begivenheder vendte tilbage til "Holger Danske" var dagen alligevel ikke slut; den festglade kaptajn Jørgensen havde inviteret alle

---

8 Kontreadmiral Carl Hammerichs norskfødte hustru Borghild havde været initiativtager til det humanitære hjælpearbejde for nødlidende nordmænd, først med Norgeshjælpen fra Danmark, dernæst med støtte til danske og norske fanger i tyske kz-lejre.

“rødrusserne”, som om formiddagen havde været for at hylde Danmark, til bal på skibet om aftenen, så det blev sent, inden vi kom til ro. Sikken en grundlovsdag!

Den næste dag var det “Svenska flaggans dag”, men det var der ikke mange, der tog sig af; der blev uddelt svenske flag gratis fra boder, men ingen ville have dem. Lige så prodansk stemningen var, lige så antisvensk var den – med megen urette.

En af de højere officerer, som havde haft kommandoen over Narvik i foråret 1940, fortalte på rejsen om, hvordan nordmændene der var lige ved at gøre det af med tyskerne, men så kom “Verdens største Røde Kors transport”, som han kaldte den, som transit gennem Sverige fra Kiruna medbringende svært artilleri, ammunition og forsyninger af enhver krigsmæssig art til tyskerne, og så kunne nordmændene ikke klare det længere. Han kunne så afgjort ikke lide Sverige, og sådan syntes virkelig mange nordmænd at føle.

Lorenzen og jeg så det voldsomme Vigeland-skulpturanlæg med de ejendommeligt grove forvredne skikkelser, og om eftermiddagen var vi på Bygdøy.

Om aftenen var vi på Frognerseteren til den store officielle festmiddag for den danske hjemtransportkolonne, det vil sige jeg må have været den eneste, der havde været med på hele turen. Af norske officerer var der general Hansteen, hjemkommet fra England og nu vist ledende officer, en flink mand, som jeg talte en del med, samt oberst Hatledal som repræsentant for de hjemtransporterede officerer, ingen andre. Som official fra dansk side minister Kruse og derudover “alle vi andre” med kommandørkaptajn Hammerich i spidsen. Det var trods forholdene en vældig fin middag, man havde virkelig sat alle sejl til, på et meget smukt sted med få pæne taler, overstrømmende over for Danmark, som alt på denne tur.

Hammerich havde bestemt, at vi skulle blive i Oslo og have kong Håkons hjemkomst med, det var næste dag, d. 7. juni. Vi stillede op foran rådhuset allerede kl. 8.30, og af billeder har jeg set, at jeg var placeret ved siden af Einar Gerhardsen, som blev statsminister tre uger senere, men som jeg da ikke vidste, hvem var. Der var et menneskemylder, og en feststemning, som kulminerede, da kong Håkon præcist kl. 12 gik i land fra den engelske krydser og blev modtaget af kronprinsen og regeringen Nygårdsvold.

Om eftermiddagen var der igen et kæmpemæssigt folkeoptog gennem Karl Johan til slottet varende fire timer for at hylde den hjemvendte konge, selv om en del af de mennesker, man talte med, havde gjort sig tanker om, at det måske havde været bedre, om han ligesom den danske konge var forblevet i landet og havde været et samlingsmærke der.

Vi drev om i byen og blev også inviteret på “Allied Officers’ Club” og fik “scotch” der. En ung løjtnant ville absolut give mig et minde med hjem, men det var svært at finde noget rimeligt; til sidst fandt han i en hjemsløjdsbutik en sløv dolk med træhæfte og træskede af samme slags, som der står “Himmelbjerget” på. Den har jeg stadig som minde om dage med overstrømmende venlighed.

Om aftenen var vi et selskab fra skibet, der tog til Grand, hvor vi også kom ind, selv om alt for længst var optaget. For dagen for kongens hjemkomst var den første dag i fem år, da hele Norge igen skulle feste. Vi kunne kun få serveret den

sædvanlige kaffedrik, men det varede ikke længe, før vi blev fordelt ved nordmændenes borde og feteret, som vi efterhånden var vant til. Og alle nordmænd, vist uden undtagelse, havde "brennevin" med i deres mapper, en drik af meget varierende art, men dette var dagen, man havde set hen til og gemt til.

Stemningen var ubeskrivelig, jeg fik af en fremtrædende modstandsmand et norsk frihedskæmperarmbind og blev fulgt til skibet af et helt selskab, blandt hvilke jeg husker Berggrav junior.⁹ Her vækkede vi kaptajn Jørgensen, og det var han henrykt for, han nød at få kys og klap af alle de søde norske damer, og så fik vi endelig den allersidste afskedsdrik.

Hjemrejse og afslutning

Kort efter var klokken seks, og vi lettede efter helt uforståelige og uforglemmelige festdage – og jeg gik til køjs. Jeg sov nogle timer, men blev så vækket af en voldsom langtrukken ritche-ratch lyd samtidigt med, at skibet vippede voldsomt fra side til side. Jeg stod op og så et trist syn: lyden kom fra skibets spisesalon, hvor der havde været dækket til frokost, men det var blæst op, og da vi var nået til Færder ved udsejlingen af Oslo fjord, var det regulær storm. Det, der frembragte lyden, var det sikkert fint dækkede frokostbord med sild, salater, spejlæg osv., der sammen med øl, glas, al postelin og gaffeltøj var røget af de nu totalt ryddede borde og nu i en pærevælling rutchede over gulvet fra side til side i takt med skibets bevægelser.

Kaptajn Jørgensen forklarede os, at da "Holger Danske" var en isbryderfærge, der fortil var rund som en valnød og derfor ikke særlig sødygtig, turde han ikke gå ud af fjorden med den, men ville blive liggende der til roligere vejr. Vi få passagerer måtte derfor efter en hjertelig afsked gå over i "Cimbria", hvor jeg resten af dagen lå til køjs på grund af søsyge og de gennemgåede anstrengelser, men næste dag var det på turen gennem Øresund til København igen solskin.

Her, lørdag d. 9. juni, ender mine dagbogsoptegnelser om oplevelser, som jeg nu 40 år efter har prøvet at rekonstruere. Som sædvanligt mangler optegnelserne fra den sidste dag; dem når man sjældent at få med, for når man atter er hjemme, må man fortælle, høre om det skete og springe ind i alt det arbejde, man har forsumt.

Om søndagen gik der dengang endnu ingen tog, men dr. Lorenzen og jeg skulle meget gerne hjem til vort arbejde, hvilket man havde forståelse for, og hvis jeg husker ret, kørte et CB køretøj os hjem lige til døren, som en fin afslutning på en helt eventyrlig rejse, som foregik på et tidspunkt, da det at rejse kun var en mulighed for de få.

---

⁹ Søn af den berømte norske biskop, Eivind Berggrav, der spillede en central rolle i kirkekampen under besættelsen med sin kompromisløse afstandstagen til Quislingstyret.

Kort med turen indtegnet. (Stig Svenningsen)